

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 27 mars 1936 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län, dels ock en i ämnet väckt motion.

I årets statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkten 127, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län för budgetåret 1936/1937 beräkna ett reservationsanslag av 800,000 kronor.

Sedermåra har Kungl. Maj:t i en den 27 januari 1936 till riksdagen avlämnad proposition, nr 46, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 24 januari 1936, föreslagit riksdagen att till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län för budgetåret 1936/1937 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 800,000 kronor.

I anledning av propositionen har i första kammaren av herr *Lindhagen* väckts en motion, nr 303, vilken hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet för behandling, vari hemställts,

1) att riksdagen ville möjliggöra propositionens avsikter att skapa en effektiv jordanskaffning genom att — i viss anslutning till Kungl. Maj:ts expropriationsproposition år 1933 för hela riket — nu för Västerbottens och Norrbottens län antaga en provisorisk expropriationslag av följande lydelse:

L a g

angående expropriationsrätt i vissa fall för jordbruksändamål inom Västerbottens och Norrbottens län.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Tillhör jord på landet inom Västerbottens och Norrbottens län bolag eller ekonomisk förening eller ock enskild person, vilken icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, och uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen i ändamål att därav bereda sig

inkomst annorledes än genom jordbruket, skall sådan ägare vara skyldig att från fastigheten avstå erforderlig mark för

- 1) bildandet av självförsörjande jordbruk (egna hem);
- 2) stärkande av ofullständiga jordbruk;
- 3) bildande av mindre jordbruk.

Kan med stöd av nämnda expropriationsrätt godvillig uppgörelse ej träffas om förvärv av erforderlig mark till skäligt pris, skall i tillämpliga delar gälla den allmänna expropriationslagen den 12 maj 1917 med iakttagande tillika av vad nedan sägs.

2 §.

Den exproprierande vare pliktig gälda all av expropriationsmålets handläggning, expropriationsersättningens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad. Har motparten genom invändning eller yrkande som uppenbarligen saknat fog hindrat överenskommelse om expropriationsersättningen, eller har kostnaden eljest utan skälig anledning ökats genom hans vållande, pröve dock rätten i vad mån han bör själv vidkännas sina kostnader ävensom gottgöra den exproprierande de utgifter som genom förfarandet åsamkats denne. Kostnad, som i 34 § första stycket av allmänna expropriationslagen avses, må sökas åter av den som därför svarar.

3 §.

Rätt till expropriation för ändamål som i 1 § sägs må ej beviljas med mindre ansökningen gjorts av organ, som enligt Konungens förordnande förestår jordanskaffningen i de båda länen, eller eljest av Konungen bemyndigats göra sådan ansökning som ovan sägs.

4 §.

Avser ansökningen mark, vilken ingår i tomtindelning, skall bifogas kopia av tomtkartan jämte beskrivning eller, om tomtmätning icke ägt rum, kopia eller utdrag av tomtindelningsskarta med tillhörande beskrivning. Avser ansökningen annan mark, skall den åtföljas av karta däröver med beskrivning, upprättad, under iakttagande i tillämpliga delar av vad om karta och beskrivning vid avstyckning är stadgat, av lantmätare eller annan person med behörighet att för det ändamål, vartill marken avses skola efter expropriationen användas, verkställa avstyckning av sådan mark. Sökande bifoge tillika styrkt uppgift å markens ägare och innehavare samt, om i något hänseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

I ansökningen skall, så noggrant omständigheterna det medgiva, angivas huru efter expropriationen skall förfaras med marken.

5 §.

Expropriationsrätt må ej medgivas, om den mark varom fråga är icke helt eller till huvudsaklig del lämpar sig för det avsedda ändamålet, eller om genom expropriationen avsevärd olägenhet skulle tillskyndas markens ägare eller innehavare. Vid bedömande, huruvida expropriationen skulle medföra olägenhet som nyss sagts, må hänsyn icke tagas till anordning som prövas hava vidtagits i syfte att förhindra expropriation.

Vid beviljande av rätt till expropriation av mark som ingår i tomtindelning skall iakttagas, att expropriation ej må ske i strid mot tomtindelningen. Beträffande annan mark må expropriationsrätt medgivas allenast om marken utgör särskild fastighet eller finnes kunna genom avstyckning fränskiljas

stamfastigheten samt, då sökandens avsikt är att marken skall uppdelas i flera fastigheter, om avstyckning finnes kunna ske i huvudsaklig överensstämmelse med härför uppgjord plan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1936 och gäller tillsvidare intill den 1 juli 1941. I fråga om kostnaderna i expropriationsmål vari stämning utfärdats före förstnämnda dag skall äldre lag gälla.

2) att riksdagen — med förklarande att propositionens uppfattning, att jordbruksnybildning på oodlad mark i princip icke bör ske annat än i Västerbottens och Norrbottens län, icke kan av riksdagen godtagas — ville tillika hemställa, att direktiv i propositionens nämnda syfte ej må föreläggas de enligt Kungl. Maj:ts uppdrag den 30 december 1935 tillsatta utredningsmän i den sociala jordfrågan; samt

3) att riksdagen måtte jämväl anhålla eller uttala, att Kungl. Maj:t — för vinnande av sammanhang och besparingar i förening med en ledande tanke och ordnande hand över den sociala jordfrågan — täcktes tillse eller förordna, att vid fortsatta överväganden av den sociala jordfrågan hänsyn tages jämväl till tidigare officiella förslag med utredningar i ämnet.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hava propositionen nr 46 och omförmälda motion hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för propositionen, samt de skäl, som motionären anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionen.

I propositionen har under särskilda huvudrubriker behandlats dels jordanskaffningsverksamheten i allmänhet inom Västerbottens och Norrbottens län (sid. 2—25), dels ock fråga om särskilt anslag till viss jordanskaffningsverksamhet inom Norrbottens län (sid. 25—26).

Vad först angår *jordanskaffningsverksamheten i allmänhet inom Västerbottens och Norrbottens län* har i propositionen omnämnts, att chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1935 tillkallat numera landshövdingen Carl Mannerfelt för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande åtgärder till främjande av jordanskaffning m. m. i Västerbottens och Norrbottens län. För direktiven till utredningsmannen har redogörelse lämnats å sid. 2 i propositionen.

Utredningsmannen har den 31 juli 1935 avgivit betänkande med förslag i ämnet. Yttranden häröver hava efter remisser avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, statens egnahemsstyrelse, statens jordnämnd, länsstyrelsen i Västerbottens län efter hörande av länets kolonisationsnämnd och egnahemsnämnd samt arbetarsmåbruksnämnden i Vilhelmina socken ävensom av länsstyrelsen i Norrbottens län efter hörande av

sistnämnda läns kolonisationsnämnd och egnahemsnämnd, styrelsen för G. E. Broms' egnahemsstiftelse, styrelsen för Alträskis nybyggesnämnd samt arbetarsmåbruksnämnderna i Arvidsjaur, Nederluleå, Gällivare, Nederkalix och Övertorneå socknar.

Utredningsmannens betänkande utmynnar i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) besluta, att inom Västerbottens län och Norrbottens län finge, genom en för ändamålet i vardera länet tillsatt särskild nämnd (jordanskaffningsnämnd), i enlighet med av Kungl. Maj:t fastställd instruktion bedrivas verksamhet med anskaffande, iordningställande och upplåtande av jord för bildande av jordbruksegnahem eller arbetarsmåbruk eller för ofullständiga jordbruks förseende med tillskottsjord;

2) medgiva, att Kungl. Maj:t finge besluta dels om överförande från statens domäners fond till jordanskaffningsnämnds förvaltning av för ändamålet lämplig kronojord, dels ock om inköp av enskild jord, tjänlig för jordanskaffningsverksamheten ifråga;

3) medgiva, att försäljningar eller andra upplåtelser från fastigheter, varå här avsedd jordanskaffningsverksamhet bedreves, finge utan riksdagens vidare hörande äga rum efter beslut av vederbörande jordanskaffningsnämnd;

4) bestämma, att jordanskaffningsverksamhet, varom här vore fråga, tills vidare ej finge hava större omfattning, än att sammanlagda kostnaden för företagen beräknades uppgå till för vardera länet högst 750,000 kronor;

5) anvisa för ändamålet för budgetåret 1936/1937 under nionde huvudtiteln och benämningen Jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län ett förslagsanslag av 500,000 kronor; samt

6) bemyndiga Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder i syfte att, sedan jordanskaffningsverksamhet som i 1) avsåges igångsatts, inom berörda län icke samtidigt finge, så vida ej Kungl. Maj:t av särskilda skäl funne annat vara erforderligt, påbörjas liknande företag genom försorg av kolonisationsnämnd, statens jordnämnd eller, med anlitande av jordanskaffningslån, egnahemsnämnd.

Utredningsmannen har i betänkandet behandlat den hittillsvarande jordanskaffningsverksamheten (sid. 3—4 i propositionen) samt frågorna om behovet av ytterligare åtgärder för jordanskaffning i övre Norrland och förutsättningarna därför (sid. 4—5), om lämpligt organ för handhavandet av jordanskaffningsverksamheten (sid. 5—7) angående jordanskaffningsnämndernas sammansättning och organisation i övrigt (sid. 7), rörande jordanskaffningsverksamhetens närmare bedrivande (sid. 7—9), huruvida till de föreslagna jordanskaffningsnämnderna borde överföras å andra organ ankommande liknande verksamhet (sid. 9—10) samt om anslagsbehovet (sid. 10). Vid utredningsmannens betänkande har slutligen fogats förslag till en kortfattad instruktion för jordanskaffningsnämnderna.

Beträffande innehållet i utredningsmannens betänkande anhåller utskottet att få hänvisa till propositionen. I förevarande utlåtande finner utskottet anledning återgiva allenast vad utredningsmannen i huvudsak anfört beträffande frågan om lämpligt organ för handhavandet av jordanskaffningsverksamheten.

Härutinnan har utredningsmannen yttrat, bland annat:

Verksamheten med framskaffande och utväljande av tjänliga jordområden, dessas förvärvande, planläggningen och utförandet av sådana iordningställningsarbeten som dikes- och vägföretag, bebyggelsens ordnande samt hela fastighetsaffärens och kolonisationsföretagens förvaltning i övrigt krävde en skicklig och intresserad ledning, som borde hava förståelse både för sakens ekonomiska sida och för dess sociala vikt. Organet borde hava den ställning, att det kände sig hava ansvar för företaget. Det borde därför hava mycket stor egen befogenhet samt vara utrustat med goda resurser i avseende å personal och rörelsekapital, men givetvis underkastat kontroll.

Beträffande spørsmålet huruvida någon redan befintlig organisation lämpligen kunde användas eller om ett nytt organ borde tillskapas har utredningsmannen ansett följande möjligheter kunna övervägas, nämligen att verksamheten handhades av a) statens jordnämnd, b) vederbörande kolonisationsnämnd, c) vederbörande läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd, d) ett särskilt för ändamålet tillsatt organ inom vartdera länet. Sedan de två första alternativen avisats, har utredningsmannen behandlat de två sistnämnda alternativen samt därom anfört i huvudsak följande:

Att för ändamålet anlita den statsunderstödda egnahemsorganisationen, nämligen de båda länens hushållningssällskaps egnahemsnämnder samt egnahemsombuden och egnahemskommittéerna i socknarna, torde ur många synpunkter allvarligen kunna övervägas. Likväl torde det kanske bliva nödvändigt att ur diskussionen avföra även detta alternativ. Vid några tillfällen under de senaste åren hade statsmakterna, då det gällt nya former av stödverksamhet på egnahems- och jordbruksområdena, avböjt tanken att pålägga hushållningssällskapen och egnahemsnämnderna nya dylika uppgifter — såsom exempelvis stödlåneverksamheten och arbetarsmåbrukslåneverksamheten. De skäl, som härvid varit avgörande, torde möjligen även kunna åberopas mot tanken att till hushållningssällskapens egnahemsnämnder knyta en mera effektiv jordanskaffningsverksamhet. Men mera vägande syntes vara, att det här komme att gälla en affärsmässig, teknisk verksamhet, som om tillräckliga resultat skulle nås, måste drivas för statens räkning och på dess risk samt även i dess namn. Att infläta en sådan rent statlig ekonomisk rörelse inom hushållningssällskapen medförde formella svårigheter och kunde lätt leda till trassel och oklarhet. Ytterligare finge framhållas, att verksamheten vore av sådan speciell art, att den kanske bleve lidande av att ej hava sin särskilda organisation. Måhända kunde även såsom skäl för ett fristående organ åberopas önskemålet, att egnahemsnämnderna såsom låneförmedlare borde stå fria från direkt jordförsäljning och alltså i vart fall, då prövning av en egnahemslåneansökning skulle ske, ej hava säljareintresse. Med hänsyn till dessa synpunkter måste utredningsmannen frångå även alternativet med egnahemsnämnderna såsom organ för den ifrågasatta jordanskaffningsverksamheten.

Det återstode då alternativet att för ändamålet få ett nytt organ inrättat. Med hänsyn till områdenas stora geografiska utbredning ävensom till de olika ortsförhållandena samt till traditionen torde det vara riktigast, att ett jordanskaffningsorgan bildades för vartdera länet. Det föresloges alltså, att för jordanskaffningsverksamhetens bedrivande inom Västerbottens och Norrbottens län upprättades två ställiga nämnder, nämligen Västerbottens läns jordanskaffningsnämnd och Norrbottens läns jordanskaffningsnämnd.

Redogörelse för innehållet i de yttranden, som avgivits över utredningsmannens förslag, har lämnats i propositionen å sid. 11—20, vartill utskottet anhåller att få hänvisa. Utskottet finner sig här böra återgiva de särskilda uttalanden, som gjorts i yttrandena rörande frågan om lämpligt organ för handhavandet av jordanskaffningsverksamheten.

Lantbruksstyrelsen har förklarat sig vara mycket tveksam beträffande förslaget att tillskapa nya organ. Styrelsen har framhållit, att de skäl, vilka av utredningsmannen anförts mot anlåtande av hushållningssällskapens egna hemsnämnder, visserligen i och för sig syntes betydelsefulla men knappast av sådan bärkraft, att de kunde anses motivera en splittring av det allmänna verksamhet med därav antagligen följande olägenheter.

Statens egna hemsstyrelse har anført, bland annat:

Den av utredningsmannen föreslagna organisationen med en statlig jordanskaffningsnämnd inom vardera Västerbottens och Norrbottens län funne egna hemsstyrelsen sig kunna förorda. Det arbete, som statens jordnämnd redan utfört efter riktlinjer, vilka syntes i huvudsak sammanfalla med de nu för dylik jordanskaffningsnämnd angivna, talade för att goda förväntningar borde kunna ställas på en till ifrågavarande båda län lokaliserad verksamhet efter jordnämndens arbetsform såsom mönster.

Det borde tillses, att nödig kontakt vunnnes mellan egna hemsnämnden och vederbörande jordanskaffningsnämnd. Utöver samarbete, finge styrelsen ifrågasätta, huruvida icke borde stadgas, att någon ledamot av jordanskaffningsnämnden borde företräda vederbörande hushållningssällskap såsom samtidig ledamot av dess förvaltningsutskott eller egna hemsnämnd och utses av antingen Kungl. Maj:t eller hushållningssällskapet.

Västerbottens läns egna hemsnämnd har föreslagit den ändringen i utredningsmannens förslag att verksamheten skulle anförtros vederbörande egna hemsnämnd samt därom anført:

Egna hemsnämnden hade icke funnit sig övertygad om att de av utredningsmannen framhållna synpunkterna motiverade inrättande av en ny nämnd. Nämndens tillfälliga karaktär underströkes genom förslaget, att personalen borde anställas som extra befattningshavare med månadsarvode. Att under sådana förhållanden tillskapa ännu ett organ för bedrivande av en verksamhet, som ändock ytterst syftade till samma mål, som redan nu arbetande nämnder hade att fullfölja, syntes ej böra ifrågakomma. Egna hemsnämnden hade redan faktiskt bedrivit en ganska omfattande jordförmedling. Genom dess direkta initiativ och medverkan hade ej mindre än in emot 200 av bolag ägda fastigheter överförts i enskild ägo. Nämndens över hela länet utsträckta organisation skänkte den kanske bättre möjligheter än något annat där verkande organ att följa efterfrågan och utbud på jordmarknaden. Att helt frånsäga sig nyttan av denna erfarenhet och skapa ett på sidan av egna hemsnämnden arbetande organ, som skulle behöva många år för att vinna den erfarenhet och kännedom, som på ett annat håll redan funnes, syntes ej vara förenligt med god hushållning. På grund härav funne sig nämnden böra avstyrka inrättande av en sådan jordanskaffningsnämnd samt föreslå, att dess uppdrag lämnades till egna hemsnämnden.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har yttrat:

Länsstyrelsen anslöte sig helt till utredningsmannens uppfattning, att intet av de befintliga organen lämpade sig för jordanskaffningens handhavande.

Givetvis innebure det en olägenhet, att antalet jordbruksförmedlande organ ökades, då en minskning vore mera av behovet påkallad. Länsstyrelsen kunde emellertid icke lägga huvudvikten vid en dylik synpunkt. Det framstode nämligen såsom mest angeläget, att ett ändamålsenligt framstegsarbete på detta område snarast möjligt måtte komma till stånd. Egnahemsnämnden hade visserligen i någon mån sysslat med jordanskaffning, men resultatet därav vore icke sådant, att det ingåve löftesrika förhoppningar beträffande en utvidgad verksamhet under dess ledning. Lämpligheten av att till en hushållningssällskapets nämnd överlåta särskilda uppgifter, vilka i sin helhet vore avsedda att bekostas av staten, syntes också kunna starkt ifrågasättas. I varje fall torde detta ej böra ske utan hushållningssällskapets medverkan. Vissa organisationsförändringar syntes även vara erforderliga, varigenom de båda nordligaste nämnderna komme att intaga en från övriga nämnder skild ställning.

Genom överlåtelse av nu ifrågavarande omfattande uppgift på egnahemsnämnderna syntes vidare möjligheten att så småningom kunna centralisera verksamheten på området försvåras. Genom inrättandet av en jordanskaffningsnämnd borde det däremot vara möjligt att inom en nära framtid låta denna nämnd övertaga först och främst kolonisationsnämndens uppgifter men även domänverkets befattning med kronotorpsfrågorna, vilket helt visst bleve till gagn för hela verksamheten på förevarande område.

Norrbottens läns egnahemsnämnd har anfört, bland annat:

Egnahemsnämnden kunde ej vara ense med utredningsmannen, då han — låt vara med viss tvekan — frånginge alternativet med vederbörande läns egnahemsnämnd såsom jordanskaffningsorgan. Den av utredningsmannen åberopade tendens, som under senare år skulle hava gjort sig gällande i fråga om valet av organ för vissa av statens stödåtgärder på jordbruks- och egnahemsområdena, såsom beträffande stödlåneverksamheten och arbetarsmåbruksverksamheten, hade icke varit särskilt utpräglad. Exempelvis hade den år 1933 igångsatta statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten, trots sin stora omfattning och arbetskrävande art, anförtrots egnahemsnämnderna. Vidare torde uppmärksammas, att ingendera av nyssnämnda tre verksamheter stode tillnärmelsevis så nära egnahemsverksamheten som just jordanskaffningsverksamheten, vilken i själva verket utgjorde en viktig gren av, ja i mångt och mycket vore grundläggande för egnahemsverksamheten. Utredningsmannen syntes a priori utgå ifrån, att jordanskaffningsverksamhet icke kunde tänkas få någon större utveckling, såframt den icke bedreves såsom rent statlig rörelse. Några skäl för denna uppfattning, som knappast kunde sägas hava stöd i erfarenheterna från Norrbottens län, åberopades ej. Vad som under senare år inom Norrbottens län tilldragit sig på jordförmedlingens och jordanskaffningens område syntes tala för lämpligheten av att egnahemsnämnden alltfört bleve det verkställande jordanskaffningsorganet.

Det syntes egnahemsnämnden vanskligt att uppdraga en bestämd gräns mellan långivning och jordanskaffning. Mellan dessa funnes så många beröringspunkter, att man med rätta måste anse dem som grenar av samma träd. Den ena verksamhetsgrenen måste bedrivas under strängt aktgivande på den andra. På grund härav syntes det vara en styrka, att långivning och jordanskaffning vore underordnade en och samma ledning. Några betänkligheter mot att egnahemsnämnden uppträdde både som jordsäljare och långivare kunde skäligen ej resas, så länge nämnden bure den ekonomiska risken för låneverksamheten.

Egnahemsnämnden finge därför framhålla, att det knappast för Norrbottens del förefunnes skäl för tillskapandet av ett helt nytt jordanskaffningsorgan utan att den tilltänkta av staten understödda verksamheten borde läggas under egnahemsnämnden.

Ett rätt handhavande av de nya maktpåliggande uppgifterna förutsatte, att egnahemsnämnden i väsentlig mån om- och upporganiserades. Först och främst syntes nämnden böra förstärkas med en ledamot. Då statsmakterna kraftigt skulle understödja verksamheten, funne nämnden det vara i sin ordning, att denna nya ledamot tillsattes av Kungl. Maj:t. För en effektiv verkställighet av fattade beslut och för hithörande uppgifters handhavande i övrigt borde på egnahemsnämndens expedition en särskild avdelning inrättas med en jordanskaffningskonsulent som ledande kraft. Avdelningen borde i övrigt förses med de tjänstemän och biträden, som funnes erforderliga.

Styrelsen för G. E. Broms' egnahemsstiftelse har instämt i Norrbottens läns egnahemsnämnds yttrande, bland annat beträffande förslaget om överlämnande åt egnahemsnämnden att, efter omorganisation, handhava jordanskaffningsverksamheten.

Även *styrelsen för Alträks nybyggesnämnd* har anslutit sig till Norrbottens läns egnahemsnämnds förslag.

Arbetsmåbruksnämnden i Nederluleå socken har uttalat, att det ej vore erforderligt eller lämpligt att sätta i gång en ny organisation för jordanskaffning, enär egnahemsnämnden med hänsyn till sin kännedom om ortsbefolkningen och erfarenhet på området vore bäst skickad att för närvarande handhava uppgiften.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har anfört:

Vad anginge frågan om vilket organ, som lämpligen borde anförtros bestyret med jordförmedlingen, anslöte sig länsstyrelsen för sin del utan egentlig tvekan till vad länets egnahemsnämnd i sådant hänseende anfört och förordat. Länsstyrelsen motsatte sig sålunda på de av nämnden anförda skälen uppbyggandet av en helt ny organisation för ändamålet och rekommenderade i stället verksamhetens överlämnande till egnahemsnämnden, som i samband därmed förutsattes bliva på ändamålsenligt sätt och till fyllest förstärkt.

I förevarande sammanhang får utskottet omnämna, att chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld — i anledning av, bland annat, skriftelse (nr 166) från 1935 års riksdag med hemställan att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående vissa åtgärder till främjande av egnahemsverksamheten — den 30 december 1935 begärt Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla *utredningsmän för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande egnahemsverksamheten och andra med statens verksamhet på det sociala jordområdet sammanhängande frågor*. Till statsrådsprotokollet anförde därvid departementschefen, bland annat:

I sina strävanden att underlätta ekonomiskt mindre lyckligt lottade personers förvärv av egna jordbrukslägenheter hava statsmakterna gått fram på i huvudsak tre vägar. Syftet med arrendeegnahemsverksamheten är att skapa jordbruk av sådan storlek, att brukaren därå kan erhålla full

försörjning. Arbetarsmåbruken åter avse att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk drivet vid sidan av annat arbete. Vad den egentliga egnahemsverksamheten beträffar, har utvecklingen gått i den riktningen, att någon ovillkorlig fordran på jordbrukens beskaffenhet ej upprätthållits i vare sig det ena eller det andra av angivna hänseenden. Angelägenheten av att för de fall, då möjligheter till extraförtjänster saknas, areal och ägoslag äro så avpassade, att utsikter finnas till bärgning och sysselsättning i jordbruket för brukaren och hans familj, ligger emellertid i öppen dag. Frågan om komplettering av s. k. ofullständiga jordbruk är därför också sedan gammalt föremål för intresse. Särskilt är spörsmålet aktuellt under förhållanden sådana som de nu rådande, då genom stegrade priser å fodermedel försörjningsmöjligheterna för en del småbrukare, vilkas jordinnehav ej medgiver dem att själva producera sitt foder, försämrats. Det är en social angelägenhet, att dylika småbruk utvecklas antingen genom tillägg av jord från angränsande större fastighet eller genom sammanläggning med annat mindre jordbruk. De problem, som härvid yppa sig, äro många och svårlösta. Såsom egnahemsstyrelsen framhållit, torde en jordanskaffnings- och jordförmedlingsverksamhet av det slag, varom det här rör sig, ej kunna handhavas av de nuvarande lokala egnahemsorganen. Ifrågasättas kan, huruvida ej de organ, vilka böra anförtros förevarande uppgifter, borde, med hänsyn till arten av de spörsmål som möta dem, givas karaktär av statsorgan. Vid en dylik anordning torde böra tillika övervägas, huruvida ej åt sålunda nytillskapade organ borde överlämnas även den låneförmedlande verksamhet, som nu ankomme på egnahemsnämnderna. En fördelning å olika organ av varandra så närliggande uppgifter, som de nu berörda, förefaller nämligen vara mindre ändamålsenlig. Däremot kunde måhända vara lämpligt att uppdelas det nya lokalorganet å exempelvis två avdelningar, av vilka den ena finge ombestyras företrädesvis jordanskaffnings- och jordförmedlingsärenden och den andra svara för den låneförmedlande verksamheten. En sådan uppdelning kunde kanske jämväl övervägas i fråga om den centrala tillsynsmyndigheten, statens egnahemsstyrelse. Överflyttning enligt angivna riktlinjer av egnahemslåneförmedlingen å statliga organ torde medföra, att hushållningssällskapens befattning med egnahemsverksamheten komme att upphöra. Med hänsyn till den genomgripande förändring av sagda verksamhet, som detta skulle innebära, torde åtgärder i angivet syfte icke kunna vidtagas utan allsidig utredning. Jag förordar, att en dylik utredning kommer till stånd.

Vad arrendeegnahemsverksamheten angår, befinner sig denna ännu på försökets stadium. Tydligt är, att om ifrågavarande verksamhet skall fylla en social uppgift, fordras en högst väsentlig utvidgning av densamma. Lika tydligt torde vara, att en sålunda utökad arrendeegnahemsverksamhet icke kan, på sätt fallet är med den nuvarande, skötas allenast genom en central myndighet. Rörelsen måste decentraliseras. Om, såsom ifrågasatts i det föregående, de lokala egnahemsorganen ombildas och förstättas, synes den tanken ligga nära att anförtro även handhavandet av den lokala arrendeegnahemsverksamheten åt dessa organ. I samband med att förutsättningarna för en dylik anordning utredas, torde böra övervägas att låta det nuvarande centralorganet, statens jordnämnd, uppgå i egnahemsstyrelsen och sålunda skapa en gemensam förvaltning för statens båda ifrågavarande rörelsegrenar. Erinras må, att arbetarsmåbruksverksamheten redan står under egnahemsstyrelsens tillsyn. Sistnämnda verksamhet synes utveckla sig i stort sett tillfredsställande. Såsom denna rörelse är lagd, faller det sig naturligt, att den ute i orterna handhavas av kommunala organ. Någon omläggning av detta

system ifrågasättes sålunda ej. Även denna rörelse torde emellertid kunna draga nytta av sådana för egnahems- och arrendeegnahemsverksamheten nytillskapade lokalorgan, varom förut förmåls. Ett samarbete mellan de kommunala och de andra organen synes kunna bliva till gagn. Måhända kan å sistnämnda organ jämväl överflyttas något av det kontrollarbete med avseende å arbetarsmåbruken, som nu åvilar egnahemsstyrelsen. Vid den utredning, jag förordad, torde angivna synpunkter böra tagas under omprövning.

Egnahemsverksamhetens omorganisation enligt de linjer, vilka i det föregående skisserats, bleve såsom nämnts av genomgripande natur. Det torde därför vara lämpligt, att i samband med utredning i berörda hänseende jämväl överväges, huruvida behov kan förefinnas av andra ändringar i gällande bestämmelser än de nu ifrågasatta. Nuvarande grunder för egnahemsrörelsen torde sålunda böra i sin helhet bliva föremål för översyn. Frågan om anställande av särskilda egnahemskonsulenter bör härvid inpassas i sitt sammanhang. Vid berörda översyn bör särskilt beaktas angelägenheten av att så klara gränser som möjligt dragas mellan å ena sidan de fall, där hjälp bör lämnas i form av egnahemslån, och å andra sidan arrendeegnahems- och arbetarsmåbruksverksamheten. Vidare torde övervägas sådana anordningar beträffande egnahemslån för inköp av jordbrukslägenhet, att dylik lägenhet, där ej fråga är om ställe av arbetarsmåbrukets typ, göres ekonomiskt bärkraftig, då möjligheter därtill överhuvud taget föreligga. Även en i det föregående ej nämnd sida av egnahemsrörelsen, nämligen den vilken avser främjande av tillkomsten av bostadsegnahem, bör upptagas till granskning, och detta jämväl ur andra synpunkter än de som kunna föränledas av ändringar beträffande verksamheten i övrigt. Likaledes bör, vad angår arrendeegnahems- och arbetarsmåbruksverksamheten, utredningen i den omfattning så må visa sig påkallat få avse också andra frågor än de i det föregående uttryckligen nämnda.

Vid den genomgång av gällande bestämmelser rörande ifrågavarande olika former av statens sociala jordverksamhet, som sålunda torde äga rum, bör vad förut sagts angående vikten av att ofullständiga jordbruk må kunna utökas till full bärighet särskilt beaktas ej blott ur de tidigare berörda synpunkterna om jordanskaffning och jordförmedling utan även med hänsyn till angelägenheten av att vederbörande jordbrukare må kunna erhålla den ekonomiska hjälp, som för ändamålet kan vara behöflig. Möjlighet föreligger för närvarande att erhålla egnahemslån för inköp av tilläggsjord. Vid utredningen bör tagas under övervägande, huruvida vad härutinnan gäller är till fyllest för ifrågavarande syfte eller om ändringar i eller tillägg till nuvarande bestämmelser på området kunna vara erforderliga. Den av riksförbundet landsbygdens folk berörda frågan om jordanskaffning i syfte att komplettera ofullständiga jordbruk i de gamla bruksbygderna bör härvid bland annat uppmärksammas. Tillika bör övervägas, om icke det allmänna å detta liksom övriga områden för statens understödande verksamhet för jordanskaffning med socialt syfte behöver hava till sitt förfogande en rätt till expropriation av erforderlig mark. Visserligen torde i allmänhet jord kunna erhållas genom frivilliga avtal. Men erfarenheten torde visa, att understundom ett önskvärt resultat icke står att vinna utan stöd av expropriationslag. En dylik lagstiftning bör helt naturligt utformas under hänsynstagande även till jordägarens berättigade intressen.

Jag ämnar i särskild ordning upptaga till behandling vissa spörsmål avseende jordanskaffning inom Västerbottens och Norrbottens län. Avgörandet av detta ärende torde kunna ske oberoende av den utredning, varom nu är fråga, och utan att föregripa denna.

Departementschefens framställning bifölls, och i enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades såsom utredningsmän generaldirektören O. H. Malmberg (ordförande), ledamoten av riksdagens andra kammare, småbrukaren J. A. Andersson i Tungalsta, verkställande tjänstemännen i statens jordnämnd, direktören N. Collin, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren N. G. Gabrielsson i Teg, lantbrukaren A. Mårtensson i Ryнге, jordbrukskonsulenten B. A. Nilsson i Borås samt agronomen W. Svensson i Ljungskile. Utredningsmännen hava antagit benämningen »1936 års egnahemsutredning».

Beträffande spörsmålet om *expropriationslagstiftning* för jordbruksändamål får utskottet erinra därom, att Kungl. Maj:t genom proposition (nr 236) framlade förslag i sådant hänseende för 1933 års riksdag. I nämnda proposition lämnades (sid. 6—8) en historik i ämnet, vartill utskottet anhåller att få hänvisa.

Andra lagutskottet, som i utlåtande nr 32 behandlade propositionen ävensom åtskilliga därmed sammanhängande motioner, hemställde, att propositionen icke måtte bifallas samt att motionerna icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Reservation anmäldes av sju ledamöter. Riksdagen godkände utskottets utlåtande.

Vid 1934 och 1935 års riksdagar väcktes motionsvis yrkanden rörande *expropriationslagstiftning* för jordbruksändamål. På hemställan av andra lagutskottet (utlåtanden nr 40: 1934 och 15: 1935) avtog riksdagen motionerna.

Jämväl vid årets riksdag hava motioner i samma ämne blivit väckta (I: 8, II: 13 och II: 362). Dessa motioner behandlas av andra lagutskottet.

Beträffande *jordtillgången i riket* tillåter sig utskottet erinra om, att ingående upplysningar därutinnan lämnats i norrlandskommitténs (1904), jordundersökningens för Värmlands län (1915) samt jordkommissionens (1921—1922) betänkanden ävensom i åtskilliga andra utredningar, förtecknade å sid. 39—45 i sociala jordutredningens betänkande den 5 december 1932 med förslag till åtgärder för beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade personer att erhålla egna jordbruk (statens offentliga utredningar 1932: 33), vartill utskottet anhåller att få hänvisa. Vidare må hänvisas till upplysningar, som inhämtats av sociala jordutredningen, vilka återgivits dels å sid. 45—52 och 66—70 i sistnämnda betänkande, dels ock å sid. 20—29 i ett av sociala jordutredningen den 27 oktober 1933 avgivet betänkande med förslag till åtgärder för att främja komplettering av ofullständiga jordbruk (statens offentliga utredningar 1933: 33).

Frågan om *möjligheterna att i nordligaste delarna av Sverige driva ett jordbruk, som ger en tillfredsställande avkastning*, är givetvis av stor betydelse i detta sammanhang. Rörande denna fråga pågå för närvarande tvenne utredningar.

Efter framställning av jordbruksnämnden har Kungl. Maj:t genom kun-

görelse den 6 december 1935 (nr 588) förordnat, att, i samband med att brödsädsinventering verkställdes i början av 1936, undersökning även skulle ske rörande foderförsörjningen i skilda delar av landet, bland annat i vissa delar av Norrbottens län. Bearbetningen av det vid denna undersökning erhållna materialet har emellertid ännu icke hunnit avslutas. Inom jordbruksnämndens kansli pågår en statistisk-ekonomisk undersökning rörande de förhållanden, varunder jordbruket arbetar i Norrland i jämförelse med andra landsdelar. Enligt vad jordbruksnämnden i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 januari 1936 uttalat, skall nämnden, när denna utredning, varvid särskilt de speciella förhållandena i Norrbottens län komma att uppmärksammas, slutförts, till Kungl. Maj:t avlämna redogörelse för de erhållna resultaten. I samband härmed kommer nämnden att framlägga de förslag, vartill undersökningen må giva anledning.

I förevarande sammanhang må vidare omnämnas, att Kungl. Maj:t i propositionen nr 47 till årets riksdag hemställt, att riksdagen till »Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till Norrbottens läns hushållningssällskap för inrättande av lantbruksskola» för budgetåret 1936/1937 måtte anvisa ett reservationsanslag av 225,000 kronor.

I propositionen nr 47 har departementschefen, under åberopande av de förslag, som framställts i propositionen nr 46, anfört, bland annat, att det ej vore nog, att nya jordbruk iordningställdes och upplättes, utan att det också borde tillses, att jordbrukarna bibringades förmåga att rätt handhava skötseln av jorden. En lantbruksskola borde därför inrättas i Norrbottens län samt för sådant ändamål inköp ske av Björkfors egendom, som jämte inventarier vore till salu för 300,000 kronor.

Vidare har anförts:

Av nämnda belopp, 300,000 kronor, belöpa enligt hushållningssällskapet 60,000 kronor å den odlade jorden jämte byggnader, med undantag av kraftstation och kvarn, samt 40,000 kronor å inventarierna. För lantbruksskolan torde huvudsakligen nu angivna del av egendomen samt inventarierna erfordras. Det synes därför vara för hushållningssällskapet tillräckligt, om sällskapet beredes möjlighet att inköpa nämnda fastighetsdel och inventarier. Då återstoden av egendomen väsentligen avses för jordbruksnybildning, synes det lämpligt, att denna del förvärvas av det jordanskaffningsorgan, som enligt förut omförmälda proposition om anslag till jordanskaffningsverksamhet avses skola handhava berörda verksamhet i Norrbottens län. Det från dessa utgångspunkter för hushållningssällskapet erforderliga beloppet 100,000 kronor synes böra tillhandahållas av statsmedel i form av räntefritt lån utan amorteringsskyldighet. Vid lånet bör emellertid knytas det villkoret, att den föreslagna lantbruksskolan inrättas och upprätthålles. Skulle skolan nedläggas, bör lånet återbetalas. Såsom säkerhet härför torde böra lämnas in-teckning i egendomen. Köpeskillingen i övrigt, 200,000 kronor, bör utgå ur nysnämnda jordanskaffningsanslag. Lämpligt synes vara, att egendomen i dess helhet först förvärvas av jordanskaffningsorganet, som därefter å hushållningssällskapet överlåter vad som enligt angivna grunder bör tillkomma detta.

Vad angår de byggnadsarbeten, som torde bliva erforderliga för lantbruks-

skolan, synes det mig, som om med sträng sparsamhet kostnaderna härför skulle kunna begränsas till ett belopp av 125,000 kronor. Jag tillstyrker, att av statsmedel detta belopp ställes till förfogande för att på samma sätt som förenämnda belopp 100,000 kronor tillhandahållas hushållningssällskapet såsom stående räntefritt lån mot in-teckningssäkerhet och återbetalningsskyldighet i händelse av skolans nedläggande. Tillhoppa skulle sålunda för ifrå-gavarande ändamål behöva anvisas 225,000 kronor.

Propositionen nr 47 kommer att behandlas av jordbruksutskottet.

Beträffande frågan om jordanskaffningen i allmänhet inom Västerbottens och Norrbottens län har *departementschefen* i propositionen anfört följande:

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 december 1935 har jag samma dag tillkallat särskilda utredningsmän för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande egnahemsverksamheten och övriga med statens verksamhet på det sociala jordområdet sammanhängande frågor. Vid utredningens igångsättande betonade jag angelägenheten av en effektiv jordanskaffnings- och jordförmedlingsverksamhet i syfte att utbygga bestående ofullständiga jordbruk. Vad nybildning av jordbruk beträffar torde, såsom jag i annat sammanhang framhållit, åtgärder från statsmakternas sida till främjande av sådana företag under rådande förhållanden principiellt sett böra begränsas att avse förhjälpande av lantarbetare och skogsarbetare samt andra i lant- eller skogsbruk redan sysselsatta personer till bättre försörjningsmöjligheter. Att genom jordbruksnybildning tillföra jordbruksbefolkningen tillskott från andra samhällsgrupper torde icke böra eftersträvas. En alltför starkt utvidgad jordbruksproduktion lär nämligen kunna leda till svårigheter att bereda den jordbrukande befolkningen en dräglig levnadsstandard. Under sådana omständigheter torde jordbruksnybildning på oodlad mark icke i princip böra ske. För de två nordligaste länen är emellertid läget annorlunda. De skäl, vilka tala för ökning av antalet jordbruk i Västerbottens och Norrbottens län, nämligen i främsta rummet befolkningens snabba tillväxt och svårigheter att finna försörjning vid andra näringar samt den rikliga tillgången på odlingsbar jord, torde hava blivit i ärendet tillräckligt belysta. Det synes också otvivelaktigt, att en rationalisering och utvidgning av jordanskaffningsverksamheten är nödvändig, om något resultat inom sagda län av betydelse skall kunna härutinnan vinnas. Åtgärder i den riktning, som av utredningsmannen, landshövdingen Mannerfelt, föreslagits, hava tillstyrkts i samtliga avgivna yttranden. Något föregripande av den enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 december 1935 igångsatta utredningen torde icke genom dylika åtgärder behöva ske. Även för egen del vill jag därför förorda, att statsmakterna lämna sin medverkan till främjande av jordanskaffningen inom ifrågavarande län i huvudsaklig överensstämmelse med vad utredningsmannen föreslagit.

Det viktigaste spørsmål, som här möter, är organisationsfrågan. Lika med utredningsmannen och de i ärendet hörda myndigheterna anser jag, att statens jordnämnd och kolonisationsnämnderna icke böra påläggas uppgifter utöver dem, vilka för närvarande åvila desamma, samt att nämnda organ alltså ej böra ifrågakomma för nu förevarande verksamhet. Åtskilliga skäl kunna, såsom utredningsmannen framhållit, åberopas för att ett nytt organ tillskapas för ändamålet. Att egnahemsnämnderna i deras nuvarande form icke äro väl ägnade att omhänderhava ifrågavarande jordanskaffningsverksamhet, därom är jag ense med utredningsmannen. Emellertid har jag vid övervägande av spørsmålet ansett mig böra stanna för en lösning, som

ansluter sig till den av egnahemsnämnden i Norrbottens län föreslagna. Mitt ställningstagande påverkas i viss mån därav, att egnahemsorganisationen i dess helhet är, på sätt tidigare nämnts, föremål för utredning. Tillskapandet av ett nytt organ synes därför tillsvidare böra såvitt möjligt undvikas. Vissa direkta fördelar torde också vara förenade med egnahemsnämndernas utnyttjande som jordanskaffningsorgan. Sålunda har från olika håll erinrats om betydelsen av egnahemsnämndernas tidigare erfarenheter på området. Tillgången till egnahemsnämndernas lokaler och organisation synes också kunna bli en betydelse för verksamheten.

Om jag sålunda förordar egnahemsnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län såsom organ för den jordanskaffningsverksamhet, varom här är fråga, tillstyrker jag emellertid, att för handhavandet av sagda verksamhet nämnderna förstärkas med vissa statsrepresentanter. Varje egnahemsnämnd består för närvarande av fem ledamöter och lika många suppleanter. Tre ledamöter och suppleanter för dem väljas av hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Återstående ledamöter och suppleanter utses av Kungl. Maj:t. Jag förordar, att vid handläggning inom nämnderna av förevarande slag av ärenden ytterligare två av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter eller suppleanter skola delta. Härigenom vinnes, att statens representanter i nämnderna vid behandlingen av dylika ärenden komma i majoritet, vilket synes rimligt och riktigt med hänsyn till den ställning staten, enligt vad jag i det följande tillstyrker, kommer att intaga till verksamheten.

De extra ledamöterna och suppleanterna för dem böra åtnjuta ersättning av statsmedel med belopp, som Kungl. Maj:t bestämmer. I samma ordning torde böra utgå ersättning till övriga ledamöter och suppleanter i nämnderna för arbete med förevarande verksamhet. För det löpande arbetet bör vid nämnderna anställas erforderlig personal likaledes mot gottgörelse av statsmedel enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder.

Verksamheten synes böra bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits av utredningsmannen. Den bör sålunda hava till syfte att anskaffa och iordningställa samt upplåta lämplig jord till egnahem eller arbetarsmåbruk eller för ofullständiga jordbruks förseende med tilläggsjord. Emellertid bör hinder ej heller möta att om så finnes lämpligt visst jordområde överlåtes till statens jordnämnd för anordnande å området av arrende-egnahem. För sådant fall synes kunna uppdragas åt egnahemsnämnden att vara jordnämnden behjälplig med företagets genomförande. I överensstämmelse med vad utredningsmannen framhållit torde i regel bli nödvändigt att genom jordanskaffningsorganets försorg utföras väg- och dikesarbeten på de för upplåtelse avsedda lotterna samt att i samma ordning någon del av varje lott uppodlas före försäljningen. Likaledes torde, om skäl därtill äro, erforderliga byggnadsarbeten kunna verkställas. Hinder lär ej föreligga att, om och i den mån så visar sig ändamålsenligt, verksamheten bedrives i samarbete med statens arbetslöshetskommission, på sätt redan nu sker med viss jordanskaffningsverksamhet inom Norrbottens län såsom i det följande skall närmare beröras.

Jordanskaffningen torde såsom föreslagits böra ske såväl genom inköp av jord i enskild ägo som genom övertagande av jord tillhörig kronan. I båda fallen synes, på sätt utredningsmannen anför, ärendet böra underställas Kungl. Maj:t. Jag kan alltså ej biträda det av egnahemsnämnden i Norrbottens län väckta förslaget, att endast förvärv av kronajord skulle göras beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Jag erinrar, att statens jordnämnds fastighetsköp alltid prövas av Kungl. Maj:t, och denna anordning har icke visat sig förenad med någon olägenhet utan utfallit tillfredsställande. An-

ordningen medför även den fördelen, att Kungl. Maj:t erhåller fortlöpande översikt över jordanskaffningsverksamhetens utveckling. Däremot torde det ligga i sakens natur, att upplåtelser från de av egnahemsnämnderna förvärvade fastigheterna må för de ändamål, som här avses, äga rum enligt vederbörande nämnds eget bestämmande. Skulle till äventyrs dylik fastighet icke kunna helt användas för det syfte, ifrågavarande verksamhet vill tillgodose, torde hinder ej böra möta att återstående del av egendomen avyttras av nämnden i den ordning, som nämnden prövar lämpligast, utan att Kungl. Maj:ts eller riksdagens samtycke därtill i varje särskilt fall inhämtas.

Enligt utredningsmannens förslag skulle, då kronojord överförts från domänfonden till jordanskaffningsorganets förvaltning, domänfonden nedskrivnas med belopp, motsvarande egendomens bokförda värde. Då en dylik anordning emellertid skulle medföra, att egendomen efter överflyttningen icke komme att redovisas annorstädes än i vederbörande egnahemsnämnds räkenskaper, vill jag för egen del förorda, att egendomen, oaktat den ställes under nämndens förvaltning, alltjämt bokföres som tillgång i domänfonden. Först i samband med att egendomen helt eller delvis av nämnden överlättes å annan, bör förändring härvidlag äga rum. Sker överlåtelsen genom försäljning till egnahem eller dylikt, bör, enligt vad jag i det följande vill föreslå, viss del av köpeskillingen av nämnden inbetalas till domänfonden. Skulle det inbetalade beloppet understiga den försålda lottens i fonden bokförda värde, bör fonden då nedskrivnas med skillnadsbeloppet. Sker överlåtelsen i form av överflyttning till den av statens jordnämnd omhändertagna arrendeegnahmetsfonden, bör nedskrivning av domänfonden företagas på samma sätt som då i domänfonden ingående egendom direkt överföres till jordnämndens förvaltning.

Den ekonomiska risken av jordanskaffningsverksamheten bör, såsom utredningsmannen föreslagit, helt bäras av statsverket. För bestridande av samtliga i det föregående omnämnda eller eljest med verksamheten förenade kostnader fordras anslag av statsmedel. I överensstämmelse med utredningsmannens av statskontoret biträdda förslag torde förevarande anslag böra anvisas under nionde huvudtiteln. Det torde, på sätt statskontoret anfört, böra givas form av reservationsanslag. Vad angår anslagsbeloppets storlek delar jag uppfattningen, att verksamheten tillsvidare, innan närmare erfarenhet vunnits, bör utövas försöksvis och alltså i begränsad omfattning. Utredningsmannen har föreslagit, att under de tre närmaste budgetåren borde för verksamheten inom ifrågavarande båda län tillhopa avses ett belopp av 1,500,000 kronor, därav 500,000 kronor borde anvisas att utgå för budgetåret 1936/1937. Egnahemsnämnden i Norrbottens län har för samma budgetår ansett sistnämnda belopp erforderligt enbart för detta län. Jag inser väl betydelsen av att jordanskaffningen kan planläggas på längre sikt. Att av sådan anledning, på sätt egnahemsstyrelsen och egnahemsnämnden i Norrbottens län föreslagit, på en gång anvisa medel för längre tid än ett år i sänder synes dock knappast nödvändigt. Jag förutsätter, att statsmakterna icke skola undandraga sig att, om vad jag här tillstyrker vinner bifall, bevilja anslag för verksamheten jämväl under de närmast följande åren till belopp som med hänsyn till verksamhetens utveckling och övriga omständigheter kräves. För nästkommande budgetår förordar jag, enär verksamheten även under första tiden torde böra bedrivas i något större skala än utredningsmannen förutsatt, att det i statsverkspropositionen till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län beräknade beloppet 800,000 kronor anvisas för ändamålet. Härvid utgår jag från att visst belopp av anslaget får tagas i anspråk för finansiering av inköp av Björkfors egen-

dom i Nederkalix m. fl. socknar i syfte att därstädes enligt förslag av Norrbottens läns hushållningssällskap dels upptaga kolonisationsverksamhet dels ock inrätta en lantbruksskola. Till denna fråga torde jag få senare i annat sammanhang återkomma.

Medel från anslaget böra enligt beslut av Kungl. Maj:t utanordnas till vederbörande egnahemsnämnd i mån av behov. Det bör åligga nämnden att hava särskild bokföring för ifrågavarande verksamhet och förevarande medel helt skilda från övriga omhänderhavda tillgångar. Vad angår redovisningen av belopp, som vid försäljning eller annorledes på grund av verksamheten inflyter till nämnden, kan jag ej tillstyrka det av egnahemsnämnden i Norrbottens län väckta förslaget att, sedan viss del inlevererats till statsanslaget, återstoden skulle få avsättas till en särskild under vederbörande nämnds förvaltning stående reservfond, som skulle användas till stödjan- de av de genom verksamheten skapade jordbruksföretagen. Angeläget synes nämligen vara att för jordupplåtelse å i här föreslagen ordning anskaffad mark tillämpas samma villkor som för motsvarande slag av lägenheter å annan mark. Samtliga inflytande belopp torde därför på sätt fallet i allmänhet är med återbetalningar av medel från anslag till verkliga utgifter böra inbetalas till statsverket och redovisas å riksstatens inkomstsida under huvudtiteln Diverse inkomster. Undantag härifrån torde dock böra gälla i så måtto, att, då fråga är om köpeskilling för lägenhet från kronoegendom, därav bör enligt Kungl. Maj:ts bestämmande till domänfonden överlämnas ett belopp, motsvarande det värde varmed lägenheten vid tiden för egendomens överförande till egnahemsnämndens förvaltning kan anses hava ingått i fonden.

På sätt i ärendet från olika håll erinrats synes det vara av vikt, att den statliga eller statsunderstödda jordanskaffningsverksamheten icke onödigtvis splittras på flera organ. Så länge den av mig här tillstyrkta jordanskaffningsverksamheten pågår, torde, såsom utredningsmannen föreslagit, nya företag enligt kungörelsen den 26 juni 1925 angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna icke böra genom kolonisationsnämndernas försorg igångsättas i Västerbottens och Norrbottens län, med mindre Kungl. Maj:t finner särskilda skäl därtill föreligga. Ej heller synes det som regel lämpligt, att under sagda tid jordanskaffningsverksamhet med anlåtande av jordanskaffningslån inom nämnda län påbörjas av egnahemsnämnderna.

Annorlunda torde såsom utredningsmannen framhållit läget vara i fråga om redan pågående företag. I likhet med utredningsmannen anser jag, att dylika företag kunna få fortgå under sin nuvarande ledning. Sålunda torde G. E. Broms' egnahemsstiftelse ävensom Alträskis nybyggesnämnd kunna tillsvidare alltjämt omhänderhava den verksamhet, som av dem bedrivs. Särskilt med hänsyn till den beträffande egnahemsrörelsen i dess helhet ifrågasatta omorganisationen synes lämpligheten av att nu å den förstärkta egnahemsnämnden överflytta de företag, som omfattas av sistberörda verksamhet, kunna dragas i tvivelsmål. Det torde emellertid böra stå Kungl. Maj:t öppet att, om omständigheterna därtill föranleda, på framställning av vederbörande företags ledning framdeles besluta om sådan överflyttning.

Närmare bestämmelser rörande jordanskaffningsverksamheten i fråga torde i den mån så finnes erforderligt få meddelas av Kungl. Maj:t.

I fråga om *särskilt anslag till viss jordanskaffningsverksamhet inom Norrbottens län* har i propositionen omnämnts, att för ettvarrt av de två senaste budgetåren anvisats anslag å 25,000 kronor till understödjande av den utav

Norrbottnens läns egnahemsnämnd sedan ett flertal år i egen regi bedrivna jordanskaffningsverksamhet, som i stor utsträckning utövats och även framgent beräknades komma att utövas i samarbete med statens arbetslöshetskommission. Ytterligare redogörelse härutinnan har lämnats i propositionen å sid. 25—26, vartill utskottet får hänvisa.

Departementschefen har beträffande förevarande spörsmål anført:

Det synes lämpligt, att de jordanskaffningsföretag, vilka omfattas av ifrågavarande verksamhet i egnahemsnämndens egen regi, i fortsättningen handhavas av den förstärkta egnahemsnämnd, varom i det föregående förmålt. Med hänsyn till vad jag därvid anført skulle särskilt anslag för sagda verksamhet då ej vidare behöva anvisas. I sakens natur torde nämligen ligga, att om verksamheten överflyttas från den nuvarande till den förstärkta egnahemsnämnden medel för densamma böra i skäligen utsträckning kunna efter framställning av nämnden utgå ur det reservationsanslag till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottnens och Norrbottnens län, jag tidigare förordat.

I förevarande proposition hava förslag framlagts rörande omedelbara åtgärder till främjande av jordanskaffning inom Västerbottnens och Norrbottnens län, i fråga om vilka landsdelar befolkningens snabba tillväxt och svårigheter att finna försörjning vid andra näringar tala för ökning av antalet jordbruk ävensom för komplettering på lämpligt sätt av ofullständiga jordbruk. Tillgången på odlingsbar jord är i dessa län, såsom framgått av föregående utredningar och vad som säges i propositionen, riklig. En rationalisering av jordanskaffningsverksamheten synes emellertid nödvändig för att resultat av betydelse skola kunna vinnas. De i propositionen härutinnan föreslagna åtgärderna synas utskottet i allmänhet väl avvägda. Utskottet giver därför sin anslutning till propositionens förslag med undantag allenast beträffande ett spörsmål, nämligen frågan om lämpligt organ för handhavandet av jordanskaffningsverksamheten.

Utskottet.

Departementschefen har anført, att den jordanskaffningsverksamhet, varom här är fråga, bör handhavas av en med två statsrepresentanter förstärkt egnahemsnämnd inom vartdera länet. Denna nämnd skulle sålunda komma att bestå av sju ledamöter, av vilka fyra skulle utses av Kungl. Maj:t.

Av vad som anført i utskottets utlåtande här ovan framgår, att egnahemsorganisationen i dess helhet för närvarande är föremål för utredning genom nyligen tillsatta sakkunniga, 1936 års egnahemsutredning. Detta förhållande har av departementschefen anført som skäl, bland andra, för att icke tillskapa ett helt nytt organ för att handhava den nu ifrågavarande verksamheten. Utskottet delar den av departementschefen uttalade uppfattningen, att åtskilliga direkta fördelar äro förenade med ett utnyttjande av egnahemsnämnderna såsom jordanskaffningsorgan. Enligt utskottets mening bör emellertid med anledning av den omständigheten, att utredning pågår rörande egnahemsorganisationen i dess helhet, och med hänsyn till önskvärdheten att ett avbrott av provisorisk natur icke göres i egnahemsnämndernas verksamhet några förändringar i organisatoriskt hänseende beträffande egnahemsnämnderna överhuvud taget icke nu vidtagas.

Utskottet ställer sig alltså på den ståndpunkten, att resultatet av 1936 års egnahemsutredning bör avvaktas, innan ändringar i nuvarande organisation vidtagas, samt att till följd härav de nuvarande egnahemsnämnderna böra ombesörja den jordanskaffningsverksamhet, till vilken medel begärts i förevarande proposition. Det föreligger enligt utskottets mening all anledning att antaga, att egnahemsnämnderna komma att med intresse verka för att det statsanslag, som ställes till deras förfogande, tillgodogöres på det för deras bygder fördelaktigaste sättet. Utskottet vill härvid uttala den förväntan, att sådana anvisningar meddelas för den jordanskaffningsverksamhet, varom här är fråga, att man vid densamma tillgodogör sig förut gjorda erfarenheter samt de lärdomar, vilka äro att vänta av de förut omtalade undersökningarna rörande de ekonomiska förhållanden, varunder jordbruket arbetar i Norrland i jämförelse med andra landsdelar.

I övrigt får utskottet, såsom ovan anförts, giva sin anslutning till de uttalanden beträffande ifrågavarande verksamhet, som i olika hänseenden gjorts av departementschefen.

Den i departementschefens anförande berörda frågan om inköp av Björkfors egendom torde av riksdagen komma att behandlas i annat sammanhang.

I Kungl. Maj:ts proposition förutsättes icke expropriationsrätt för att den däri avsedda jordanskaffningen skall kunna verkställas. Av den i utskottets utlåtande lämnade redogörelsen framgår dessutom, att i 1936 års egnahemsutrednings uppdrag ingår, bland annat, att överväga, om icke på olika områden för statens understödjande verksamhet för jordanskaffning med socialt syfte det allmänna behöver hava till sitt förfogande en rätt till expropriation av erforderlig mark. Då spørsmålet om lagstiftning i dylikt syfte sålunda är föremål för utredning i ett större sammanhang, samt i motionen ej uppvisats, att ett särskilt behov av expropriationslagstiftning för Västerbottens och Norrbottens län skulle föreligga, anser utskottet för sin del, att riksdagen saknar anledning att bifalla det i motionen I: 303 under punkten 1) framställda yrkandet om antagande av provisorisk expropriationslag för nämnda län.

I fråga om det i motionen under punkten 2) framställda yrkandet får utskottet uttala, att utskottet ej är berett att nu taga ställning till spørsmålet, huruvida jordbruksnybildning på oodlad mark i riket i dess helhet bör äga rum eller ej.

Beträffande det i motionen under punkten 3) upptagna yrkandet finner utskottet skäl icke föreligga för riksdagen att göra hemställan eller uttalande.

Under åberopande av vad utskottet sålunda anført får utskottet hemställa,

A. att riksdagen till *Jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län* måtte för budgetåret

1936/1937 under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av 800,000 kronor;

B. att motionen I: 303, punkten 1), icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

C. att motionen I: 303, punkten 2), icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionen I: 303, punkten 3), icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 mars 1936.

På sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från andra lagutskottet: herrar *K. G. Westman, Gustaf Tamm, P. Sandström, Lindhagen, Österström*¹*, *Hage, Skoglund* och *Pettersson* i Hällbacken¹; samt

från jordbruksutskottet: herrar *Johansson* i Uppmälby, *Fritiof Gustafson, Jacob Hansson, Alfred Andersson, Elof Andersson**, *Andersson* i Tungelsta, *Liedberg* och *Pettersson* i Rosta¹*.

¹ Ej närvarande vid behandlingen av motionen I: 303 punkterna 2) och 3).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Hage, Pettersson* i Hällbacken, *Jacob Hansson, Alfred Andersson* och *Andersson* i Tungelsta, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»I förevarande proposition — — — (lika med utskottet) — — — skola kunna vinnas.

Departementschefen har — — — (lika med utskottet) — — — såsom jordanskaffningsorgan. Utskottet anser i likhet med departementschefen att, då staten ensam skall bära riskerna för ifrågavarande jordanskaffningsverksamhet, statens inflytande bör stärkas. Utskottet biträder vad departementschefen föreslagit att egnahemsnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län förstärkas med två av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Härigenom vinnes att statens representanter vid behandling av dylika ärenden komma i majoritet, vilket utskottet anser vara rimligt och riktigt med hänsyn till den ställning staten kommer att intaga till verksamheten.

Jämväl i övrigt får utskottet giva sin anslutning — — — (lika med utskottet) — — — hemställan eller uttalande.»;

2) av herr *Lindhagen*, som anfört:

Beträffande motiven för utskottes utlåtande under punkt A).

I fråga om nämnda motivering instämmer jag med övriga reservanter att, för den händelse jordanskaffningen fortfarande skall anförtros länens egnahemsnämnder, dessa böra förstärkas med två statsrepresentanter inom vardera länet och sålunda komma att bestå av sju ledamöter, av vilka fyra utses av Kungl. Maj:t.

Däremot kan jag ej dela utskottets hemställan, att jordanskaffningen överhuvud taget bör överlämnas åt egnahemsnämnderna. De äro hushållningssällskapens beslutande organ. Dessa sällskaps uppgift är att stödja det tekniska jordbruket. De hava därför liksom dess organ och i följd tillika av sin sammansättning för sitt ursprungliga ändamål varit alltsedan den sociala jordfrågans uppmarsch vid sekelskiftet bland de främsta för att icke säga de främsta motståndarna till den sociala jordfrågans lagvägar. De hava ej kunnat tillägna sig den gamla svenska jordpolitikens lösen, att »land skall med lag byggas». Heligare än folkets behov och dess rätt att hava sina rötter i den svenska jorden har varit den »*heliga äganderätten*», frånsatt hur den kommit till samt frånsatt de måttfulla och i fråga om jordanskaffningen likviderade ingrepp för det meniga jordfolkets anspråkslösa rätt till frihet och självbestämmelserätt genom besittningen av sin behöriga andel i jorden.

Det bör erinras, att det största ingreppet i den heliga äganderätten dock skedde omedelbart och med en naturlags makt redan vid sekelskiftet genom förbudet för bolag att inköpa jordbruk med dess skogstillhörigheter samt således också förbud för bönderna och andra jordbrukare — i anslutning till de förras överväldigande anslutning — att sälja sin jord till trävaruindustrien. Den sociala jordfrågans sedan fullföljda lagvägar ha endast avsett att i detaljer draga ut konsekvenserna av denna revolution. Nu sökte de motsatta härskande klassintressena i början tämligen förgäves men efter den allmänna rösträttens införande med växande framgång underminera den riktningsgivande förbudslagen genom att omintetgöra lagvägarnas framfärd även till det grundläggande stegets konsekvenser.

Industrialismens viktiga sociala problem fick överskugga utvecklingen. En manstark lönarbetarrepresentation kunde med effekt göra sina synnerligen berättigade krav gällande, ja till och med i andra lagutskottet. Jordfolkets representation åter uttunnades och förflyktigades tämligen fullständigt. Den allmänna rösträtten gav däremot fortfarande en stark representation för skogsindustriens företagare och dess vederlikar bland de större jordägarna och städernas intellektualism. Därför har som sagt lönarbetarnas frammarsch med sina lagvägar i spetsen med makt kunnat göra sig gällande inom det andra lagutskottet, till vilket de »sociala» frågorna hänvisats.

Däremot har utskottets permanenta majoritet på senare tider rest sig som en mur, klart reaktionärt synes mig, mot den gamla svenska statskonstens lagvägar även i jordfrågan med deras uppgift att trygga folkets lika rätt till jorden oavsett person, tid och rum. Varje krav som på något avsevärt sätt stöder en sådan rätt nödgas utskottet avstyrka av hänsyn till den heliga äganderättens förnämliga rättigheter, förslagen må såsom gemenligen sker taga all tillbörlig hänsyn även till den stora jordägaren. Möter någon ansats att rent av gå till grunden med tingen nödgas utskottet inför ett sådant otroligt anspråk avfärda det gemenligen utan någon som helst saklig motivering.

Det föreliggande utlåtandet utgör ett litet prov på utskottets nämnda av tidsförhållandena betingade nödläge. I sitt nu justerade betänkande om den sociala jordfrågans lagvägar i deras hela vidd på grund av många väckta motioner har utskottet ytterligare ej undgått att lämna eftervärlden ett strålande bevis för att i våldets och maskinernas epok sanningens makt »rimligtvis» ej kan på detta område tillåtas att göra sig gällande. Tidsandan har påtvingat det sociala jordutskottet en klar antisocial inställning till den s. k. sociala jordfrågans lagvägar eller med andra ord dess ryggrad.

Med denna överblick måste jag således instämma i utredningsmannens landshövding Mannerfelts erinran, att den jordanskaffningsverksamhet, varmed propositionen sysselsätter sig, hade slagit slint under egnahemsnämndens ledning och att därför en särskild organisation för ändamålet erfordrades. Egnahemsnämnderna ha ju emellertid att syssla också med andra saker och särskilt nu även skapandet av egna hem med stöd av statens låneverksamhet och lirkande med de stora jordägarnas naturligen »ovilliga frivillighet» att avstå jord. Det är just denna uppgift som enligt utredningsmannens och myndigheternas utlåtande misslyckats för egnahemsnämnderna.

Klargörande är också, att, när egnahemsnämnderna nu ändå eftersträva att få bibehålla denna i stort hopplösa uppgift, så snudda de såsom den heliga äganderättens borne stridsmän naturligtvis ej vid något stöd av en expropriationslagstiftning. Men hur går det då med den eftersträfvade »effektiva jordanskaffningens» effektivitet? Det gäller fortfarande att trola något magert medgivande här och där från holag och skogsspekulanter, framtvingat av fruktan för lagvägarna, vilkas uppgift är att bereda möjlighet till jordanskaffning för alla där det behövs och icke blott på de enstaka ställen där med stöd av en sådan fruktan kan hymlas fram på den »ovilliga frivillighetens» väg något till omfattning och beskaffenhet okontrollerat bidrag i odlingsmark och husbehovsskog från kronans gamla till industrien bortlupna jorddonationer till jordbruket.

Propositionen har nu utbrutit Västerbotten och Norrbotten ur denna evinnerliga utredning som, så länge lagvägarna äro ställda på avskrivning, hopplost pågår »rörande egnahemsorganisationen i dess helhet». Denna utbrytning säges hava skett av brådskande skäl såsom ett oundgängligt provisorium och då får väl staten dra ut konsekvenserna av detta steg genom att skapa en provisorisk organisation för ändamålet. Mig synes därför det enda riktiga beskedet ha givits av utredningsmannen att lägga denna brådskande

ledning i ett särskilt organ, som får uteslutande ägna sig åt nämnda trolleri, i vilket egnahemsnämnderna misslyckats. Propositionen kryssar här mellan utredningsmannens Skylla och Norrbottens läns för sina maktbefogenheter kämpande egnahemsnämnds Karybdis.

Propositionens kompromiss är som sagt även enligt min mening att före- draga framför egnahemsnämndens hemställan, men utredningsmannens för- slag är väl uppenbarligen mera rakt på sak. Kompromissen finner jämväl sin förklaring därav, att även jordbruksdepartementet är inrättat för att råda över jordbruksnäringens tekniska utveckling eller sålunda åt vad som även är hushållningssällskapens uppgift. Därtill har nu lagts uppgiften att skapa jordbruk utan stöd av lagvägarna men på samma gång i strid mot grundla- garna. Lagvägarnas öde har nämligen skjutits till jordbruksdepartementet, och därigenom har den sociala jordfrågans försummande även från regerings- maktens sida kunnat ske utan det regeringsansvar för den, som är lagt främst till justitiedepartementet.

På grund av vad sålunda anförts har jag inom utskottet ansett mig plik- tig tillstyrka, att en särskilt provisorisk ledning av jordanskaffningsverksam- heten inom Västerbottens och Norrbottens län anförtros åt en särskild sty- relse, organiserad på sätt av utredningsmannen blivit ifrågasatt.

Det hemställes således,

att riksdagen vid beviljandet av det under punkt A) i ut- skottets utlåtande tillstyrkta, provisoriska reservationsansla- get till jordanskaffningsverksamhet inom Västerbottens och Norrbottens län måtte godkänna utskottets motivering, med den ändring, att i stället för andra, tredje och fjärde stycke- na måtte uttalas följande:

»Utskottet förordar därvid utredningsmannens landshöv- ding Mannerfelts förslag att i det nu föreslagna provisoriet jordanskaffningen överlämnas provisoriskt åt en särskild för ändamålet inrättad styrelse, organiserad väsentligen så som av utredningsmannen föreslagits.»

Beträffande utskottets utlåtande under punkt B.

Under föregående punkt har av mig redogjorts för de skäl, som tala för, att en effektiv, produktiv jordanskaffning inom de båda länen ej kan åstad- kommas annat än genom att främja produktiva överenskommelser om jord- anskaftning med stöd av en expropriationslag. Lagvägarna ha visserligen efter 1924 års riksdag väsentligt lämnats åsido med ansatser till att uppriva ett och annat, som hitintills tillkommit. Ett av skälen därtill är som sagt att övervägandet väsentligen förflyttats från sitt lagliga forum, justitiedeparte- mentet, till jordbruksdepartementet, inrättat för den tekniska jordbruksfrå- gan. Förbud utfärdades därför 1925 av Kungl. Maj:t i jordbruksdepartemen- tet mot att utredningarna i den sociala jordfrågan sysslade med expropria-

tion, och samtidigt nedlade regeringen väsentligt även de övriga lagvägarnas framfärd.

På sistone ha dock livets nödvändigheter ej kunnat undgå att göra sig påmind. Sålunda framlade regeringen år 1933 en proposition med ansats till expropriationsrätt för vissa sociala jordfrågor. Denna ansats godtogs icke av riksdagens majoritet. År 1934 yttrade emellertid regeringen i sin proposition nr 69 att »starka skäl alltjämt tala för behovet av rätt till expropriation, men med hänsyn till riksdagens ståndpunkt förra året synes hemställan därom ej böra göras.» År 1935 betonade regeringen i något sammanhang att »stort behov» föreläge. Förmodligen har väl därmed avsetts, att behovet är starkt och stort även i Västerbottens och Norrbottens län, där jordanskaffningen nu anses mera brådskande än annorstädes i riket.

En övertygad regering bör väl då, synes mig, till skydd för det i riksdagen väsentligen orepresenterade jordfolket komma igen med propositioner, som äro ägnade att upplysa och söka betvinga en även enligt regeringens mening alltför intressebetonad eller med frågan obekant riksdagsmajoritet. Det bör finnas gränser i vårt land, liksom skett ostridigt för löst kapital och inkomster, även för enskildas jordmonopol. Det är för övrigt icke farligare ställt med riksdagen än att, när en avsevärd minoritet inom andra lagutskottet år 1935 gick i selen för expropriationslagstiftning, så avslogs denna sak i andra kammaren med allenast 71 röster mot 69 och i första kammaren med 62 röster mot 40.

Inom de två länen förekomma nu inga s. k. gods i någon avsevärd utsträckning. Allmogen behöver där behålla sin odlingsjord och sin skogsmark odelad för eget behov och hemmansklyvningar mellan barnen.

Det gäller således endast bolags och skogsspekulanter jord. Enligt uttalanden av lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Norrbottens och Jämtlands län samt svenska mosskulturforeningen, återgivna i propositionen nr 90 till 1925 års riksdag angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna, skulle den i enskild ägo befintliga odlingsjorden vara med hänsyn till läge och beskaffenhet vida mer lämplig än de huvudsakligen i Lapplands skogsregion belägna kronoparkernas mark. Ett ytterligare skäl således för en expropriationsrätt i det nu föreliggande fallet. Det av mig framlagda provisoriska lagförslaget gäller således endast bolags- och skogsspekulanter jord. Formuleringarna äro hämtade från gällande norrlandslagar och Kungl. Maj:ts expropriationsproposition av år 1933.

Det hemställes sålunda,

att riksdagen ville — för möjliggörande av propositionens avsikt att i förevarande fall skapa en effektiv jordanskaffning — antaga det i motionen I: 303 framlagda förslaget till en tillsvidare för fem år gällande lag angående expropriationsrätt i vissa fall för jordbruksändamål inom Västerbottens och Norrbottens län.

Beträffande utskottets utlåtande under punkt C.

Propositionen har kommit i sin motivering med den för många överraskande uppfattningen, att jordbruksnybildning på oodlad mark inom riket i princip icke bör ske annat än i Västerbottens och Norrbottens län. Utskottet har varit nog försiktigt att uttala, att »utskottet ej är berett att nu taga ställning till spörsmålet». Detta är dock både otroligt och för litet sagt i en så viktig angelägenhet.

Sedan gammalt har hos svenska folket gällt såsom oskriven lag: »odla jorden, vårda skogen».

För varje år och även 1936 har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag under nionde huvudtiteln beviljat anslag reservationsfritt för odlingsflit varhelst den må förekomma. Betydande anslag ha i år beviljats för premielån till egna-hemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten, för understödjande av kolonisation å vissa kronoparker och Alträskis kolonisationsområde, för odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av odlingslägenheter m. fl., för grundförbättringar genom statens avdikningsanslag, för bidrag till nyodling, stensprängning och jordkörning å ofullständiga jordbruk samt täckdikningar. Riksdagen har i år även förklarat, att premielån för småbruk, som under åren 1933—1935 inskränkts av statsfinansiella skäl, måste betraktas såsom ett viktigt led i strävandena att främja det mindre jordbrukets utveckling och att småbrukspremieringen med premielån bör återupptagas i erforderlig omfattning. Givetvis blir här den främsta uppgiften för dessa lån att främja nyodling och jordförbättringar.

Riksdagen begärde också 1925 enhälligt på motion av mig en utredning av Kungl. Maj:t, huruvida och på vad sätt kolonisation å odlingsbar jord må kunna genom statliga åtgärder åvägabringas inom landet i vidare utsträckning än vad för närvarande är fallet. Lyckligtvis ligger det ej i någons hand att trots förenämnda uppseendeväckande uttalande i propositionen förbjuda enskildes odlingsflit på sin egen mark. — I de flesta utredningar i jordfrågan har också påyrkats uppodling av oodlad jord.

För övrigt verkas ju fortfarande för arrendeegnahem, såsom nya självförsörjande jordbruk nu kallas, och för arbetarejordbruk. Dessa skola ju kunna komma till stånd över allt i riket. En huvudsak för dem alla är en nyodling, vilken sålunda förmodligen måste vara tillåten i princip även på andra ställen än i Västerbottens och Norrbottens län.

Det hemställes alltså,

att riksdagen — med förklarande att propositionens uppfattning, att *jordbruksnybildning på oodlad mark i princip icke bör ske annat än i Västerbottens och Norrbottens län*, icke kan av riksdagen godtagas — ville tillika hemställa, att direktiv i propositionens nämnda syfte ej må föreläggas de enligt Kungl. Maj:ts uppdrag den 30 december 1935 tillsatta utredningsmän i den sociala jordfrågan.

Beträffande utskottets utlåtande under punkt D.

Det har i motionen erinrats, att under den gudaskymning, som nu konstitutionellt vilar över den sociala jordfrågan, tillsättes den ena kommittén efter den andra och enligt min mening utan fasta grundsatser. De leva sitt eget fria liv utan att ens taga kännedom om de färdiga utredningar, varpå statsverket redan nedlagt omkostnader. Inom utskottet får man under diskussionerna höra såsom vägledande för utskottets beslut framföras de mest subjektiva förhoppningar om, att det förhåller sig så ute i landet, såsom man för det intresse man företräder tror är fördelaktigast. Hypnosen har nu i följd av den föreliggande propositionen gått så långt, att det kunnat påstås, att någon odlingsbar jord ej alls eller i ringa grad förefinnes inom riket annat än i Västerbottens och i Norrbottens län.

Den odlingsbara jorden springer emellertid icke bort.

De föregående jordkommissionerna med instruktioner att främst syssla med lagvägarna ha framlagt enquêter över alla den sociala jordfrågans uppenbara problem. Norrlandskommitténs enquêter omfatta 1,337 trycksidor (band III—V), Värmlandsutredningens 651 trycksidor (band III) och Jordkommissionens 710 trycksidor (band III och V). De tala ett helt annat språk om förekomsten av odlingsbar mark i hela riket. De ovan omnämnda ämbetsverken konstaterade år 1925, att utom norrländsk odlingsjord företrädesvis i enskild ägo finnes även inom landets mellersta och södra delar odlingsmöjligheter, vilka icke utnyttjats. Ytterligare inventering av odlingsjord har ägt rum i samband med inlandsbanans anläggning och även annorledes. Det bör ej få förekomma, att staten nu skall nedlägga nya dyrbara omkostnader exempelvis på utredningar, huruvida det verkligen finnes avsevärd tillgång till odlingsmark utanför Västerbottens och Norrbottens län.

Det hemställles,

att riksdagen måtte uttala sig för att Kungl. Maj:t — *för vinnande av sammanhang och besparingar i förening med en ledande tanke och ordnande hand över den sociala jordfrågan* — täcktes tillse eller förordna, att vid fortsatta överväganden av den sociala jordfrågan tages hänsyn jämväl till tidigare officiella förslag med utredningar i ämnet.